

124. Václav Havel

5 oktober 2011

Op dinsdagavond 4 november 1980 bevond ik mij in een theatertje in Scheveningen. Theater aan de Haven, Westduinweg 230. Het was er ijskoud en er was bijna geen publiek; een man of tien, hooguit. Er werd door de *Nieuwe Komedie* een reconstructie gespeeld van het proces tegen Václav Havel; Praag, eind oktober 1979. Vonnis: viereneenhalf jaar. Na de pauze speelde men diens eenacter *Protest*, het vergeefse verzoek om een handtekening, zijn eigen relaas over de oprichting van Charta 77, de burgerrechtenbeweging met een beginselverklaring die door 1200 intellectuelen, kunstenaars, communisten zowel als anti-communisten was ondertekend, een beweging die geen partij was en die geen bestuur had, slechts wisselende woordvoerders en die daarom niet door het communistische regiem verboden kon worden. Charta fungeerde als klankbord voor het nationaal geweten, als pressiegroep. Tegenover het afbrokkelende Sovjet-formalisme waar de gure wind van het wantrouwen vrij spel had, stelde hij een netwerk van geëngageerde individuen.

Niemand vermoedde dat Havel in 83 vervroegd zou worden vrijgelaten omdat hij toch zou sterven, en dan - voor de autoriteiten - liever niet in een communistisch kamp. Hij was als toneelschrijver daarvoor veel te bekend geworden. Het betrof de man die vervolgens niet dood ging maar, vlak na een nieuwe arrestatie, op zijn 53e, de eerste na-oorlogse democratisch gekozen president van Tsjecho-Slowakije zou worden, 29 december 1989. Het parlement stemde unaniem. Alexander Dubcek die in 1968 de Praagse Lente had geleid (22 maart totaan de inval van de troepen van het Warschaupact op 20 augustus), werd tegelijkertijd tot parlementsvoorzitter gekozen; bijna unaniem, er was een onthouding. Het volk had al eerder gestemd, op straat, met rammelende sleutelbossen en roepend: "Havel na Hrad!" Zo verhuisde hij van de Friedrich Engelskade 78 naar de Praagse Burcht om zijn aantreden te beginnen met een uitnodiging aan Paus Johannes Paulus II - de pool Karol Wojtyla, 1978-2005 - en de Dalai Lama van Tibet.

Havel probeerde in waarheid te leven; zo formuleerde hij het zelf. Hij was zich ervan bewust dat een mens gedoemd is tekort te schieten, maar hij liet zich desondanks niet ontmoedigen. Persoonlijk: hij was en bleef getrouwd met Olga Splichalova, hoezeer hij een andere vrouw daarmee zoals hij zei ook verdriet en onrecht deed. Olga overleed in 1996, na 33 jaar huwelijk. In het openbaar was hij een zeldzaam voorbeeld van een politicus, misschien tegen wil en dank, die onder alle ook uitzichtloze omstandigheden bereid was geweest zijn nek uit te steken voor de vrijheid. Opmerkelijk was zijn weigering om de verdreven communistische machthebbers te laten oppakken. Ook zonder dat ging, zoals hij zei, bij het ruimen van de stal de stank al genoeg in je kleren zitten. Hij keek liever vooruit zonder zijn medemens te veroordelen, zonder nieuwe wrok te genereren en zonder, nu het zijn beurt was, terug te slaan door het mes in de samenleving te zetten.

In maart 1991 bezocht hij Nederland; ten tijde van premier Lubbers. Een verzoek aan Praag om een ontmoeting met Nederlandse dissidenten' kon niet gehonoreerd worden. Andere problemen hadden de voorrang gekregen. Het volk wil te eten hebben, en ook fluwelen revoluties zijn niet eetbaar. Alles werd ondertussen gedaan om hem in schandaaltjes te verwickelen en zijn aandacht af te leiden. Alle kwaad leek samen te spannen. De twijfel aan zichzelf nam toe; niets kreeg hij cadeau; hij was gedreven, maar ook geplaagd door het waarom'. Had zijn intuïtie gefaald? Had hij het Slowaakse nationalisme onderschat? Had de macht hem van zijn vroegere vrienden vervreemd? Newsweek publiceerde ooit een foto van het moment waarop hij een contract sloot met Duitse industriëlen die apetrots om hem heen staan, om een filosofisch voor zich uit kijkende eenling. "Money for our time". Vijftig jaar na Chamberlains "Peace for our time" dat Hitler de gelegenheid gaf Tsjecho-Slowakije te bezetten. De tragiek van het compromis waaraan niet valt te ontkomen. Václav Havel was een moedig en waarachtig man die met de constructie van Charta '77 ook ons in het westen laat zien hoe een totalitaire staat aan de kaak gesteld kan worden. Vandaag wordt hij 75!

Uw columnist, V.L.